

L'arxiu Fargnoli, un bé d'interès cultural

L'arxiu Fargnoli és avui en dia una realitat conceptual, allunyada de la realitat material que per raons òbvies mai podrà existir. Aquest fet, però, no desdibuixa el projecte vital d'aquest fotògraf, que en la seva trajectòria professional va anar teixint el tapís de la «civilització gironina».

Text > DAVID IGLÉSIAS FRANCH, cap de secció del CRDI

L'aproximació a l'arxiu Fargnoli, a 75 anys de la seva mort, s'ha convertit en una tasca inajornable perquè la popularitat del personatge ha despertat molt d'interès, en primer lloc per les seves fotografies i en segon lloc per la seva persona. L'autor, sense pretendre-ho, ha sigut un gran divulgador de la cultura gironina, bàsicament pel fet d'haver utilitzat un llenguatge universal, el de la fotografia. A través de les seves imatges, persones de perfils molt diversos han tingut l'oportunitat d'apropar-se i conèixer el patrimoni de les comarques gironines i, en definitiva, han pogut connectar amb el substrat cultural necessari en qualsevol procés identitari. Sense l'existència d'un arxiu personal degudament custodiat, saber més de Fargnoli implica també saber més del seu arxiu, la font original que ha d'actuar de balança davant l'inevitable desig de recrear el personatge.

En qualsevol cas, per valorar i apreciar l'immens llegat de Valentí Fargnoli cal, com a premissa, tenir una concepció clara del seu treball com a fotògraf, com a home-empresa, que dona servei a institucions i a particulars, però que, sobretot, dona servei a una comunitat. Abans d'entrar en la lògica de la producció que ens ha de portar força-

>> Còpia en paper, corresponent a la Col·lecció Josep Bronsoms, amb una llegenda que evidencia que el negatiu utilitzat no és el que es conserva a l'Arxiu Mas, sinó que prové d'una altra placa feta en el mateix moment i que no s'ha conservat.

sament a una radiografia intel·lectual més o menys precisa del seu arxiu, voldria fer algunes consideracions sobre l'aproximació a la seva obra que podem fer a partir de les fotografies conservades i, més concretament, dels negatius, amb el benentès que els fonaments d'un arxiu fotogràfic són precisament els suports matriu.

Podem afirmar que l'arxiu Fargnoli té un valor documental excepcional. La seva obra s'ha constituït com el conjunt fotogràfic més important de principi del segle XX a Girona. Però les circumstàncies que van concórrer ja abans de la mort de l'autor ens han privat de gaudir en la seva totalitat d'aquest destacat conjunt. D'entrada, hem de dir que el projecte més valuós de la seva trajectòria és el seu treball en el *Repertori iconogràfic d'Espanya*, dut a terme sota la direcció d'Adolf Mas i executat per diferents fotògrafs del país. El resultat d'aquest treball forma part de l'Arxiu Mas, i no de l'arxiu de l'autor, fet que l'ha salvat de qualsevol vicissitud alhora que l'ha mantingut en el panteó que la fotografia té reservat als seus protagonistes. Avui, després de l'estudi fet per Joan Boadas, coneixem en detall aquest conjunt, format per més de dues mil plaques de vidre i les respectives còpies en paper. Coneixem també la riquesa dels seus continguts i la transcendència del projecte per al país. Formar part d'aquest fons atorga unes credencials remarcables, però la figura de Valentí Fargnoli va més enllà, perquè la seva relació amb aquesta empresa es concentra bàsicament en dos anys, 1918 i 1919, ja que posteriorment hi va col·laborar esporàdicament. En canvi, la seva vida professional supera la trentena d'anys de dedicació.

La participació en aquest projecte de país va tenir una clara influència en la creació de l'arxiu personal, ja que l'interès que va mostrar pel patrimoni és evident. La implicació en aquesta empresa va propiciar que Fargnoli aprofités en algunes ocasions per duplicar la feina que se li encarregava i, d'aquesta manera, disposava d'uns negatius propis que comercialitzava segons conveniències. Hi ha un nombre important d'imatges positives conservades que donen fe d'aquesta circumstància ja que aquestes, a diferència dels negatius de Mas, estan quasi sempre retolades per tal d'identificar-ne l'autoria i incloure-hi la llegenda.

>> Retrat de Montserrat Juanmiquel fet a Verges. La família Fargnoli es devia instal·lar a l'Empordà després del seu retorn d'Itàlia. (Font: COL·LECCIÓ PARTICULAR)

A través de les seves imatges, persones de perfils molt diversos han tingut l'oportunitat d'apropar-se i conèixer el patrimoni gironí

Centrant-nos, doncs, en l'arxiu personal, sabem que el conjunt més important de plaques negatives que es conserven són les 834 plaques de vidre custodiades durant molts anys pel fotògraf Sebastià Martí Calvo i venudes el 2011 a la Diputació de Girona. Aquest les va heretar del seu pare, Sebastià Martí Roura, que devia haver estat aprenent de Fargnoli. La tradició oral ha mantingut sempre que alguns familiars van vendre una bona part dels negatius després de la seva mort, a causa de les dificultats econòmiques que passaven. Sebastià Martí en devia haver adquirit una bona part i va comercialitzar les fotografies en el seu establiment durant molts anys. En algunes ocasions es va apropiari de l'autoria, fet que delaten les intervencions sobre la placa negativa en què l'autoria de Fargnoli queda abruptament eliminada. No obstant, la marca Fargnoli és massa forta, i l'empremta estètica les fa prou identificables. L'interès que des-

perta Fargnoli i les darreres recerques permeten retornar les coses parcialment al seu lloc.

Al marge d'aquestes plaques, es localitzen petits conjunts de negatius propietat d'institucions i de particulars i que provenen principalment de la venda en el mercat. Podem fer esment d'un parell d'institucions, una de pública i una de privada, que tresoregen negatius originals: per una banda, el Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI), amb 71 plaques de vidre, i, per l'altra, la Fundació Mascort, amb 288 plaques més. Quant als particulars, el volum identificat és poc significatiu, ja que l'interès d'aquests s'ha centrat principalment en les còpies positives, sobretot per part dels col·leccionistes. No obstant, tenim notícia que la compra de negatius també s'ha donat, sense que en puguem determinar l'abast.

Encara caldria fer esment de les plaques extraviades. Algunes sembla que es van perdre en vida de l'autor, però els motius són molt incerts. Si fem cas a les entrevistes a familiars, s'ha dit, per exemple, que les fotografies referents al patrimoni eclesiàstic van ser en part destruïdes a l'inici de la Guerra Civil espanyola, ja que Fargnoli mateix en va abocar una bona part a la séquia Monar per tal d'evitar represàlies dels anarquistes. També s'ha dit que una persona de la Generalitat s'havia endut bona part dels clixés a França i, pel

que sembla, després de la guerra es van localitzar, encara que els vidres estaven completament trencats. Una altra hipòtesi apunta que part de la desfeta de l'arxiu va succeir anys després de la seva mort i com a conseqüència dels aiguats del 1962. Només podem dir que la guerra i els aiguats han sigut dos factors importants en la destrucció d'arxius, cosa que fa que aquests relats siguin plausibles encara que avui dia no són verificables.

La importància de les còpies fotogràfiques

En qualsevol cas, l'única certesa que tenim és que la major part del material es va perdre i que l'arxiu de negatius (sense tenir en compte els de l'Arxiu Mas) es limita a aquest conjunt de 1.193 plaques de vidre, al qual caldria sumar els negatius en mans de particulars i poc més. No obstant, això no limita en absolut el coneixement que podem tenir de l'autor. Per una banda, ja hem comentat l'important treball que forma part de l'Arxiu Mas. Per l'altra, disposem del llegat més important que pot deixar un autor, les còpies fotogràfiques, que es troben disperses per arxius i col·leccions privades. En aquest sentit, és destacable el conjunt conservat al Taller d'Història de Maçanet, a la seu gironina del Museu d'Arqueologia de Catalunya, al mateix CRDI i en mans de grans col·leccionistes, com Joan Cortés o Narcís Oriol. També, les que pertanyen a petits col·leccionistes, perquè tot amant de la fotografia desitja un Fargnoli per a la seva col·lecció. En aquest sentit, l'autor va posar la seva obra en el mercat, principalment a partir de la venda de postals fotogràfiques a la farmàcia Pérez-Xifra de Girona, a l'establiment del sastre de Begur, a la rectoria de Rocacorba i a l'hostal de Ca l'Orench a Maçanet de la Selva. Molt menys significatives i valuoses són les escasses sèries de col·lotípies i gravats al buit publicades per la llibreria Geli, la Dalmau Carles Pla i la Casa Claramunt.

En aquest recompte de postals fotogràfiques, hi hauríem d'afegir tots els retrats de familiars que tenen moltes persones, sovint sense apreciar-ho, perquè el retrat ambulant va ser la font principal i regular del negoci personal.

Si tornem a la idea d'analitzar la lògica de la producció a què es feia referència a l'inici del text, podem afir-

La major part del material es va perdre i l'arxiu de negatius (sense tenir en compte els de l'Arxiu Mas) es limita a 1.193 plaques de vidre, al qual caldria sumar els negatius que estan en mans de particulars i poc més

mar que, a més dels retrats ambulants, realitzava treballs més esporàdics, com pot ser la col·laboració a premsa o amb diferents publicacions. També podem parlar dels diferents encàrrecs institucionals rebuts, principalment per part de l'Ajuntament de Girona i dels quals no conservem els negatius. Quant al treball publicitari, va rebre l'encàrrec de diferents indústries i comerços però també d'orquestrades de la província de Girona, en un treball que combinava la fotografia amb el disseny i que va resoldre amb èxit ateses les seves habilitats com a dibuixant. En qualsevol cas, i sense entrar en detalls, aquesta seria la radiografia que podem fer de l'arxiu malgrat que no es conserva una base material suficient per sostenir-la.

Precisament, sobre la matèria conservada, podem fer algunes observacions respecte al seu estat. A l'autor se li reconeix la seva excel·lent tècnica de laboratori. El sistema de revelat i de fixació s'han mostrat eficients, ja que les seves fotografies ofereixen un bon estat de conservació. Difícilment trobem deterioraments que hagin pogut produir-se per problemes de processat o per residus químics. Això ens fa pensar en un treball meticulós que encaixa perfectament amb el caràcter del personatge. Però el seu perfeccionament tècnic no es dedueix únicament per l'estat de les seves fotografies, sinó també per la subtileza tonal, la profunditat i la riquesa narrativa de cada una de les seves obres.

L'arxiu com a realitat conceptual

Per acabar, voldria comentar que en aquest text he exposat el coneixement

que avui en dia tenim del llegat de Valentí Fargnoli, que es caracteritza per la dispersió i l'escassetat de suports negatius. No obstant, el coneixement de la seva obra és prou important i significatiu. Podríem pensar en una reconstrucció virtual de l'arxiu Fargnoli, però potser seria més encertat pensar en una reconstrucció creativa, feta a partir de la recerca i la creativitat expositiva. Tenim ja una proposta ferma, una realitat d'aquest arxiu, basant-nos en la proposta de l'exposició *Valentí Fargnoli: l'art de la fotografia*. L'exposició, d'inspiració clarament positivista, centra el discurs en l'evidència, en el document, per desenvolupar un discurs pretesament continuïsta però profundament alterador de l'epistemologia Fargnoli. No trobem ja aquell personatge fabulat que es fabrica una càmera de fusta, que amb certa precocitat es converteix en proveïdor de la Casa Reial i que va crear un mapa visual del territori com a ideal preconcebut de la seva existència. Hi descobrim, en canvi, el personatge que ens descriuen els documents textuais i que ens permeten conèixer i entendre la seva personalitat i el seu treball professional, bàsicament a partir de la relació que s'estableix amb l'Arxiu Mas. També podem percebre-hi la ment creadora que es desprèn del resultat del seu treball, entès a partir de la idea de document de John Grierson com a «tractament creatiu de l'actualitat», una definició que encaixa molt bé amb les fotografies de Fargnoli.

Lissitzky afirmava que el disseny d'exposicions constituïa la seva obra principal com a artista. M'atreveixo a fer un paral·lelisme i pensar que l'exposició esmentada constitueix un treball cabdal en la trajectòria d'un arxiver, no només per la importància de la recerca, sinó i principalment per la construcció creativa de l'arxiu Fargnoli, un llegat que amb aquest treball se situa en les coordenades històriques precises alhora que el projecta cap a una crítica artística fonamentada, un treball pendent que ha d'aportar la justa mesura a la dimensió del personatge. En qualsevol cas, l'arxiu Fargnoli és avui en dia una realitat conceptual, allunyada de la realitat material que per raons òbvies mai podrà existir. Aquest fet, però, no desdibuixa el projecte vital d'aquest fotògraf, que en la seva trajectòria professional va anar teixint el tapís de la «civilització gironina».